

Т. О. Губанова, доктор юридичних наук, професор,
директор ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»
ORCID: 0000-0002-5263-2478

О. О. Губанов, доктор юридичних наук, професор,
перший заступник директора ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»
ORCID: 0000-0002-5427-1821

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВАКЦИНАЛЬНИЙ СТАТУС ДИТИНИ: БАЛАНС МІЖ МЕДИЧНОЮ ТАЄМНИЦЕЮ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЕПІДЕМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Статтю присвячено комплексному аналізу правових засад доступу до інформації про вакцинальний статус дитини в контексті забезпечення епідемічної безпеки в освітніх закладах та дотримання режиму медичної таємниці. Актуальність теми зумовлена сучасними викликами у сфері громадського здоров'я, що посилюються внаслідок триваючої збройної агресії проти України, яка негативно вплинула на функціонування системи охорони здоров'я, доступ до планової імунізації та загальний імунний стан дитячого здоров'я, яке системно погіршується внаслідок фізичних і психологічних травм. В умовах внутрішнього переміщення населення, підвищеної скученості у навчальних закладах та нерівномірного рівня охоплення вакцинацією питання правомірного обігу вакцинальної інформації набуває особливої практичної значущості.

У роботі досліджено співвідношення конституційних гарантій права на приватність та охорону здоров'я, проаналізовано норми законодавства України у сфері імунізації, медичної конфіденційності та організації освітнього процесу. Особливу увагу приділено положенням Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», які передбачають обмеження відвідування дитячих закладів для невакцинованих дітей, а також практичним аспектам реалізації цих норм через механізм медичних довідок. Розкрито природу інформації про вакцинальний статус як складової медичної таємниці та визначено правові підстави її легітимного розкриття в інтересах суспільства.

На основі аналізу практики Європейського суду з прав людини та Верховного Суду обґрунтовано допустимість пропорційних обмежень окремих прав заради захисту громадського здоров'я та безпечного освітнього середовища. Виявлено прогалини у правовому регулюванні, зокрема щодо визначення кола суб'єктів доступу до вакцинальної інформації, гарантій конфіденційності та процедур оскарження рішень про недопуск до освітніх закладів. Запропоновано напрями вдосконалення законодавства, спрямовані на забезпечення балансу між приватними правами дитини та її батьків і публічними інтересами у сфері епідемічної безпеки.

Ключові слова: вакцинація, профілактичні щеплення, медична таємниця, конфіденційна медична інформація, епідемічна безпека, право на освіту, медичне право, освітні заклади, право на охорону здоров'я, Європейський суд з прав людини.

T. O. Hubanova, O. O. Hubanov. Legal Framework for Access to Information on a Child's Vaccination Status: Balancing Medical Confidentiality and Ensuring Epidemic Safety in Educational Institutions

This article provides a comprehensive analysis of the legal framework governing access to information on a child's vaccination status in the context of ensuring epidemiological safety in educational institutions while preserving medical confidentiality. The relevance of the topic is driven by contemporary public health challenges exacerbated by the ongoing armed aggression against Ukraine, which has adversely affected the healthcare system, disrupted access to routine immunization, and weakened the overall immune resilience of children. Under conditions of internal displacement, increased overcrowding in educational settings, and uneven vaccination coverage, the issue of lawful circulation of vaccination-related information acquires particular practical significance.

The study examines the interplay between constitutional guarantees of the right to privacy and the right to health protection, and analyzes Ukrainian legislation in the fields of immunoprophylaxis, medical confidentiality, and the organization of the educational process. Particular attention is paid to the provisions of the Law of Ukraine "On Protection of the Population from Infectious Diseases," which establish restrictions on attendance of children's institutions for unvaccinated children, as well as to the practical implementation of these norms through medical certification procedures. The paper clarifies the legal nature of vaccination status data as a component of medical secrecy and identifies the legal grounds for its legitimate disclosure in the public interest.

Based on an analysis of the case law of the European Court of Human Rights and the Supreme Court of Ukraine, the article substantiates the admissibility of proportionate limitations of certain rights for the purpose of protecting public health

© Т. О. Губанова, О. О. Губанов, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

and ensuring a safe educational environment. It identifies regulatory gaps, particularly regarding the definition of authorized subjects entitled to access vaccination information, safeguards for confidentiality, and mechanisms for appealing decisions on denial of admission or attendance. The author proposes directions for improving legislation aimed at achieving a fair balance between the private rights of the child and parents and the public interest in epidemiological safety.

Key words: *vaccination, preventive immunization, medical confidentiality, confidential medical information, epidemiological safety, right to education, medical law, educational institutions, right to health care, European Court of Human Rights.*

Постановка проблеми. Триваюча збройна агресія проти України суттєво підірвала систему охорони здоров'я: зруйновано сотні медичних закладів, мільйони людей змушені були переміститися, а доступ до планової вакцинації у прифронтових і окупованих територіях фактично припинився. Хронічний стрес, недоїдання, перебування у сховищах та тимчасових укриттях ослаблюють імунітет дітей, роблячи їх вразливішими до інфекційних захворювань. Водночас скученість у переповнених навчальних закладах, куди прибувають діти з різних регіонів і з різним рівнем вакцинального захисту, створює сприятливе середовище для поширення вірусів. За цих умов питання про те, хто і на яких підставах має право отримувати інформацію про вакцинальний статус дитини, як забезпечити епідемічну безпеку в школах і садках і водночас не порушити медичну таємницю, набуває особливої гостроти та потребує ґрунтовного наукового осмислення.

Забезпечення епідемічної безпеки в освітніх закладах є одним із пріоритетних завдань державної політики у сфері охорони здоров'я. Водночас реалізація цього завдання нерозривно пов'язана із необхідністю оперування конфіденційною медичною інформацією, зокрема відомостями про вакцинальний статус дітей. У точці перетину зазначених суспільних потреб виникає складна правова колізія: з одного боку, медична таємниця є фундаментальною гарантією права особи на приватність та недоторканність особистого життя, закріпленою у статті 32 Конституції України [1], з іншого – держава зобов'язана забезпечити санітарно-епідемічне благополуччя, що передбачено статтею 49 Конституції України [1], а також створити безпечне освітнє середовище для всіх учасників освітнього процесу.

Відповідно до частини 2 статті 15 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», діти, які не отримали обов'язкових профілактичних щеплень згідно з календарем щеплень, не можуть відвідувати дитячі заклади [2]. Практична реалізація цієї норми неминує передбачає передачу інформації про вакцинальний статус дитини від закладів охорони здоров'я до освітніх установ, що фактично є формою розкриття медичної таємниці. При цьому коло суб'єктів, які отримують доступ до таких відомостей, їхні повноваження та обов'язки щодо збереження конфіденційності залишаються недостатньо врегульованими на законодавчому рівні.

Проблема набуває додаткової гостроти у контексті зростання кількості відмов від вакцинації, що, за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, належить до десяти найнебезпечніших загроз громадському здоров'ю [3]. Відсутність сформованого колективного імунітету у шкільній спільноті створює значні ризики зараження інфекційними захворюваннями для всіх учасників освітнього процесу – як щеплених, так і невакцинованих [4]. За цих умов питання про те, хто саме має право знати про вакцинальний статус дитини, в якому обсязі та за яких умов ця інформація може бути розкрита, набуває не лише теоретичного, а й безпосереднього практичного значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти досліджуваної проблематики розглядалися у працях українських науковців. Зокрема, механізм правового регулювання відносин у сфері імунізації населення досліджувала О. В. Губанова [5], правове регулювання обов'язкової вакцинації як засобу забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя аналізував О. Гуцуляк [6], а питання обов'язкової вакцинації у контексті порушення особистих немайнових прав фізичної особи розглядала О. О. Круглова [7]. Нормативно-правове регулювання обов'язкової вакцинації було предметом дослідження І. С. Демченко та Н. Т. Дубицької [8]. Правові засади проведення профілактичних щеплень, включаючи аналіз нормативно-правової бази та судової практики, комплексно досліджено у працях О. С. Проневича, А. І. Берлача та Н. А. Литвин [3; 9]. Проблематику конституційно-правового регулювання інституту медичної таємниці, умов і меж її правомірного розкриття вивчали І. А. Мацелюх та А. О. Маховик [10]. Разом із тим, проблема доступу до інформації про вакцинальний статус дитини саме як форми розкриття медичної таємниці в освітніх правовідносинах залишається малодослідженою.

Метою статті є комплексне дослідження правових засад доступу до інформації про вакцинальний статус дитини в освітніх закладах, визначення меж правомірного розкриття медичної таємниці в інтересах забезпечення епідемічної безпеки, а також обґрунтування необхідності вдосконалення правового регулювання обігу вакцинальної інформації з урахуванням балансу між приватними правами пацієнта та публічними інтересами.

Виклад основного матеріалу. Конфіденційність відомостей про стан здоров'я особи є невід'ємною складовою конституційного права на повагу до приватного життя. Стаття 32 Основного Закону забороняє збирати, зберігати та поширювати персональну інформацію без згоди її носія, допускаючи відступ від цього правила лише тоді, коли закон прямо передбачає такий виняток і він зумовлений потребами національної

безпеки, економічного добробуту чи захисту прав інших осіб [1]. Відтак законодавець стоїть перед завданням окреслити чіткі критерії, за яких інтереси суспільства виправдовують доступ третіх осіб до охоронюваних медичних відомостей.

Відомості про вакцинальний статус особи – наявність або відсутність профілактичних щеплень, дати їх проведення, використані вакцини, медичні протипоказання до вакцинації, безумовно, належать до категорії конфіденційної медичної інформації. Ці дані відображають стан здоров'я особи, фіксуються в медичній документації та за загальним правилом охороняються інститутом медичної таємниці. Водночас саме ці відомості мають ключове значення для забезпечення епідемічної безпеки, особливо в колективних середовищах, таких як освітні заклади.

Показовою є трансформація законодавчого розуміння поняття «національна безпека». Закон 2003 року трактував її широко, відносячи до цієї категорії, серед іншого, й охорону здоров'я населення [11]. Після ухвалення нового Закону «Про національну безпеку України» 2018 року законодавець сконцентрувався на захисті суверенітету, територіальної цілісності та демократичних засад [12], що було продиктовано передусім безпековими реаліями. Попри такий зсув пріоритетів, сфера охорони здоров'я не втратила свого значення для стабільного функціонування держави та суспільства.

Ключовою ланкою цього процесу є медична довідка форми № 086/о, порядок заповнення якої визначений наказом МОЗ України від 14 лютого 2012 року № 110, яка містить перелік зроблених та рекомендованих щеплень [3]. Якщо адміністрація школи чи дитячого садка встановлює, що календарний графік вакцинації не дотримано, вона інформує батьків про тимчасову неможливість очного відвідування закладу та роз'яснює доступні альтернативи – дистанційне навчання, екстернат тощо [3]. Зазначений механізм передбачає, що адміністрація освітнього закладу – директор, медична сестра, інші посадові особи – отримує доступ до конфіденційної медичної інформації про дитину. При цьому законодавство чітко не визначає коло посадових осіб освітнього закладу, які мають право ознайомлюватися з вакцинальною інформацією, їхні обов'язки щодо збереження конфіденційності та відповідальність за її порушення.

Окрему увагу привертає стаття 15 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», яка зобов'язує персонал дитячих установ систематично контролювати здоров'я вихованців і, виявивши ознаки інфекції, невідкладно ізолювати хвору дитину та сповістити медичний заклад [2]. Виконання цього обов'язку супроводжується розголошенням відомостей про здоров'я конкретної дитини особам, які не є медичними працівниками. Формально такі дії становлять відступ від режиму медичної конфіденційності, однак їх правомірність виправдана метою – убезпечити інших дітей від зараження та вчасно надати допомогу хворій дитині. Таким чином, у сфері передачі вакцинальної інформації освітнім закладам функціонує правовий режим, який допускає розкриття медичної таємниці, однак не містить достатніх гарантій захисту конфіденційності цих даних після їх передачі.

Окремим елементом цих правовідносин є гарантія інформованого вибору батьків. Стаття 12 Закону «Про захист населення від інфекційних хвороб» вимагає, щоб дітям до п'ятнадцяти років щеплення робилися виключно за згодою батьків або осіб, які їх замінюють, причому останні мають бути об'єктивно поінформовані [2]. Можливість батьків свідомо оцінити переваги й ризики вакцинації нерозривно пов'язана з їхнім правом на повну та достовірну медичну інформацію, яке виступає юридичною передумовою автономії волі у приватно-правових відносинах охорони здоров'я [9].

За приписами статті 39 Основ законодавства про охорону здоров'я, лікар має у зрозумілій формі повідомити пацієнта чи його представника про діагноз, мету запропонованого втручання, очікувані результати та супутні ризики [13]. Стосовно щеплень це означає, що батькам належить отримати відомості не лише про склад і дію вакцини, можливі побічні реакції та протипоказання, а й про наслідки, які настають у разі відмови, зокрема альтернативні засоби профілактики [9]. Варто підкреслити, що зміст інформування не обмежується суто медичними аспектами. Лікар повинен донести до батьків і суспільну вагу конкретного щеплення – його роль у підтриманні колективного імунітету – та попередити про можливі правові наслідки відмови, зокрема про те, що невакцинована дитина може бути тимчасово позбавлена права відвідувати освітній заклад [3].

Коли батьки все ж вирішують відмовитися від вакцинації, їхнє рішення документується у спеціальному бланку (форма № 063-2/о). Лікар засвідчує, що надав вичерпні пояснення щодо можливих наслідків, а батьки підтверджують підписом, що ознайомилися з ними [3]. Такий порядок виконує подвійну функцію: захищає право батьків на усвідомлений вибір і водночас фіксує виконання медичним працівником свого обов'язку щодо інформування.

Наслідком передачі інформації про відсутність обов'язкових профілактичних щеплень до освітнього закладу є обмеження права дитини на відвідування цього закладу. Зазначене обмеження породжує складну правову колізію між правом дитини на освіту, закріпленим у статті 28 Конвенції ООН про права дитини [14], та правом інших дітей на охорону здоров'я та безпечне навчальне середовище.

Позицію щодо допустимості такого обмеження підтверджує Європейський суд з прав людини. У рішенні по справі «Вавржичка та інші проти Чеської Республіки» (2021) ЄСПЛ кваліфікував обов'язкову вакцинацію як втручання у право на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції), проте визнав його

виправданим, оскільки воно має законодавче підґрунтя, переслідує легітимну здравооохоронну мету та відповідає критерію необхідності у демократичному суспільстві [15]. Суд особливо наголосив на тому, що національні уряди мають значну дискрецію у формуванні імунізаційної політики, а обов'язковість щеплень є виявом принципу суспільної солідарності – обов'язку кожного сприяти захисту тих, хто не може бути вакцинований за медичними показаннями [15].

Вітчизняна судова практика рухається у тому самому руслі. Верховний Суд у постанові від 10 березня 2021 року (справа № 331/5291/19) сформулював позицію, згідно з якою держава повинна забезпечити справедливу рівновагу між правом конкретної дитини здобувати освіту та правом решти учнів на безпечне навчальне середовище [16]. Суд вказав, що відмова батьків від вакцинації, за якої дитина зберігає повний обсяг освітніх прав, вступає у протиріччя з колективним інтересом суспільства та батьків вакцинованих дітей. У цьому зіставленні суд визнав пріоритет безпеки життя і здоров'я над правом на відвідування конкретного освітнього закладу, водночас зазначивши, що право на освіту як таке не порушується, адже законодавство передбачає альтернативні форми навчання – екстернат, сімейну освіту, дистанційний формат [16].

Цю лінію аргументації підтримують й інші рішення касаційної інстанції. Зокрема, у справі № 630/554/19 (постанова від 08.02.2021) Верховний Суд визнав законною відмову зарахувати невакциновану дитину до дошкільного закладу, обґрунтувавши її необхідністю захисту здоров'я інших вихованців [17]. Аналогічну позицію суд зайняв у справі № 1940/1387/18 (постанова від 30.11.2020), констатувавши, що приватний інтерес батьків не може домінувати над потребою суспільства у збереженні епідемічного благополуччя [18]. Послідовність такого підходу простежується ще з 2019 року – у справі № 682/1692/17 суд також підтвердив допустимість тимчасового обмеження доступу до навчального закладу для невакцинованих дітей [19].

Водночас звертає на себе увагу той факт, що саме розкриття вакцинальної інформації – передача медичної довідки із зазначенням відсутності щеплень є підставою для прийняття адміністрацією освітнього закладу рішення про недопуск дитини. Отже, розкриття медичної таємниці у цьому випадку безпосередньо тягне за собою правові наслідки для дитини та її батьків, що підвищує вимоги до законності, обґрунтованості та пропорційності такого розкриття.

Системний аналіз чинного законодавства та наукової доктрини дозволяє виокремити ключові принципи, яким має відповідати правомірне розкриття інформації про вакцинальний статус дитини в освітніх правовідносинах. По-перше, це принцип законності розкриття вакцинальної інформації. По-друге, принцип цільового використання – отримані дані мають слугувати виключно меті забезпечення епідемічної безпеки і не можуть застосовуватися для інших потреб. По-третє, принцип мінімізації обсягу розкриття. Освітньому закладу має передаватися лише та інформація, яка є необхідною для прийняття рішення про допуск або недопуск дитини, без розкриття деталей медичного характеру, що виходять за межі потреб забезпечення епідемічної безпеки. По-четверте, принцип пропорційності. Обсяг та форма розкриття вакцинальної інформації мають бути пропорційними легітимній меті, яку переслідує таке розкриття. По-п'яте, принцип юридичної відповідальності. Порушення порядку розкриття або неправомірне використання вакцинальної інформації має тягнути за собою юридичну відповідальність, що стимулює дотримання встановлених правил і захищає права дітей та їхніх батьків.

Отже, аналіз чинного законодавства дозволяє виявити низку правових прогалин у сфері регулювання обігу вакцинальної інформації в освітніх закладах. Передусім, законодавство не містить чіткого визначення кола суб'єктів освітнього закладу, які мають право доступу до вакцинальної інформації дитини. На практиці з медичною довідкою можуть ознайомлюватися не лише медичний працівник закладу, але й директор, класний керівник та інші посадові особи, що створює ризик неконтрольованого поширення конфіденційних відомостей. Крім того, чинні нормативні акти не передбачають дієвої процедури оскарження відмови у прийомі до освітнього закладу. Дослідники звертають увагу й на невизначеність порядку роботи лікарських консилиумів, уповноважених у виняткових ситуаціях дозволити відвідування закладу дитині, яка не має повного комплексу щеплень.

На нашу думку, перспективними напрямками вдосконалення законодавства у цій сфері є: визначення на законодавчому рівні кола осіб, які мають право доступу до вакцинальної інформації дитини в освітньому закладі; встановлення обов'язку конфіденційного зберігання вакцинальної інформації та відповідальності за її неправомірне розголошення; запровадження механізму оскарження рішень про недопуск дітей до освітніх закладів; унормування процедур електронного обміну вакцинальною інформацією з дотриманням стандартів кібербезпеки та захисту персональних даних; створення системи незалежного моніторингу, яка оцінюватиме вплив політики вакцинації на права дитини на освіту та охорону здоров'я, пропорційність обмежень та ефективність компенсаційних механізмів.

Висновки та перспективи. Таким чином, інформація про вакцинальний статус дитини належить до категорії конфіденційної медичної інформації, що охороняється інститутом медичної таємниці. Водночас чинне законодавство України передбачає правовий механізм передачі цієї інформації освітнім закладам з метою забезпечення епідемічної безпеки, що фактично є формою легітимного розкриття медичної таємниці.

Практика ЄСПЛ, зокрема рішення у справі «Вавржичка та інші проти Чеської Республіки», та національна судова практика Верховного Суду підтверджують правомірність обмеження доступу невакцинованих дітей до освітніх закладів як пропорційного заходу, спрямованого на захист громадського здоров'я. Водночас таке обмеження має ґрунтуватися на законі, переслідувати легітимну мету та бути необхідним у демократичному суспільстві.

Правомірне розкриття вакцинальної інформації в освітніх правовідносинах має відповідати принципам законності, цільового використання, мінімізації обсягу розкриття, пропорційності та юридичної відповідальності. Дотримання цих принципів дозволить забезпечити баланс між приватними правами дитини та її батьків на конфіденційність медичної інформації і публічним інтересом у забезпеченні епідемічної безпеки в освітніх закладах. Відтак, чинне законодавство потребує подальшого вдосконалення нормативної бази з урахуванням європейських стандартів, цифровізації медичних послуг та сучасних викликів, зокрема запровадження чітких правил обігу вакцинальної інформації в освітніх закладах, створення механізмів оскарження та посилення правової відповідальності за порушення конфіденційності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 06 квітня 2000 року № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>
3. Проневич О. С., Берлач А. І., Литвин Н. А. Легальні засади проведення профілактичних щеплень в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2025. № 141. С. 28–42.
4. Відсутність вчасного щеплення порушує права всіх учасників освітнього процесу. Освітній омбудсмен України. 2021. URL: <https://eo.gov.ua/vidsutnist-vchasnoho-shchepлення-porushuie-prava-vsikh-uchasnykiv-osvitnoho-protseesu/2021/03/25/>
5. Губанова О. В. Щодо механізму правового регулювання відносин у сфері імунізації населення. *Форум права*. 2017. № 1. С. 32–38.
6. Гуцуляк О. Правове регулювання обов'язкової вакцинації як засобу забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя. *Публічне право*. 2020. № 4. С. 50–61.
7. Круглова О. О. Обов'язкова вакцинація: порушення особистих немайнових прав фізичної особи. *Форум права*. 2011. № 1. С. 537–541.
8. Демченко І. С., Дубицька Н. Т. Нормативно-правове регулювання обов'язкової вакцинації: аргументи за та проти. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 133–138.
9. Литвин Н. А., Берлач А. І., Проневич О. С. Право пацієнта на інформацію при проведенні профілактичних щеплень як елемент приватно-правових відносин у сфері охорони здоров'я. *Європейські перспективи*. 2025. № 4. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.4.18>.
10. Мацелюх І. А., Маховик А. О. Конституційно-правове регулювання розкриття медичної таємниці в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2025. Випуск 91. Частина 1. С. 202–206. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.29>.
11. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 351. (Втратив чинність).
12. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31.
13. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
14. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
15. ECtHR, *Vavříčka and Others v. the Czech Republic* (Application no. 47621/13) 08.04.2021. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2247621%2F13%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-209039%22%5D%7D>
16. Постанова Верховного Суду у справі № 331/5291/19 від 10 березня 2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95642825>
17. Постанова Верховного Суду у справі № 630/554/19 від 08 лютого 2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94737849>
18. Постанова Верховного Суду у справі № 1940/1387/18 від 30 листопада 2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93245142>
- Постанова Верховного Суду у справі № 682/1692/17 від 17 квітня 2019 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81652333>

Дата першого надходження статті до видання: 15.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026